

AZ ELBESZÉLÉS EREJÉRŐL

[DOI 10.35402/kek.2020.1.11](https://doi.org/10.35402/kek.2020.1.11)

Önazonosságunk felépítésében fontos szerepe van az elbeszélésnek, hisz a vallásról, nemzetről szerzett tudásunkat, a különböző közösségekről szóló hagyományokat jelentős részben történetek formájában ismerjük meg és adjuk tovább. A téma súlyát felismerve 2019 májusában Pécsen konferenciát szerveztek „Az elbeszélés ereje” címen: az elhangzott előadások írott változatai a konferenciával azonos című kötetben láttak napvilágot.¹ A tanulmányok különböző tudományterületek műhelyeiből érkeztek, így a kötetet kézbe véve fölmerülhet a kérdés: mennyiben állnak össze egységes gondolatmenetű a sokat ígérő cím alatt közreadott dolgozatok? A tanulmányok közti harmóniát, az egymással összecsengő gondolatokat az olvasónak kell felfedezni. Ebben igyekszik segítséget nyújtani ez a könyvismertetés.

Jancsák Csaba, szociológus tanulmánya megerősíti azt, amit az olvasó is tapasztalhat maga körül: az okoseszközök használata során a valós találkozások visszaszorulnak a virtuális közösségekkel szemben, a hajszolt élettempó következtében pedig csökken a családon belül beszélgetésre fordított órák száma. A napi rutin során együtt töltött időt inkább csevegés kíséri, mint az ősök történetének felidézése. Az „érettségi előtt álló középiskolások fele semmiféle történelmi esemény vonatkozásában nem tudott beszámolni családi érintettségéről”. 2016-ban – az 1956-os forradalom évfordulóján – a fiatalok nagyobb hányada beszélgetett társai körében az amerikai elnökválasztásról, mint a magyar forradalomról. A kitöltött kérdőívek azt mutatják, hogy olyan értékek, mint a szabadság, demokrácia, hazaszeretet sokkal inkább bizonyulnak átadhatóknak a történelemórákon, mint a szerelem, boldogság, belső harmónia és udvariasság. A szerző választ keresett arra a kérdésre is, hogy történelemtanárok és diákok mit tartanak a történelemtanítás feladatának. Megtudhatjuk, hogy a kritikai gondolkodás fejlesztését a tanárok fontosabbnak tartják, mint a diákok. A diákok ugyanakkor többre taksálják az önálló tudásszerzés képességének fejlesztését, mint tanáraik. Tanárok és diákok egyaránt a történelemtanítás fontos

feladatának tartják a nemzeti emlékezet megőrzését, valamint a térben és időben való tájékozódás és a történelmi fogalmi gondolkodás fejlesztését. A szerző röviden rámutat az értékátadás és nevelés új lehetőségeire is, mint pl. a projekt-oktatás, kutatás-alapú tanítás, kooperatív-témafeldolgozás. Mindez megállapítása szerint „nem hangsúlyos része” a hazai gyakorlatnak. Az új utak keresése összhangban van a kötet előszavában Morus Tamástól idézett gondolattal: „A hagyomány nem a hamu őrzése, hanem a láng továbbadása!”. Az ősök történetének felidézésével kapcsolatban érdemes megemlíteni: a Magyar Nemzeti Levéltár *Hetediziglen* néven programot indított, mely a családtörténet kutatását hivatott segíteni és népszerűsíteni.

Az értékátadás új útjainak keresése érvényesül Asztalos Katalin írásában, aki a bibliai példabeszédek tantermi alkalmazhatóságát vizsgálta. A szerző alapfeltevézése volt, hogy egy-egy bibliai történet napjainkban „kevesebb feszültséget okoz a befogadóban”, mint amilyen hatást Jézus korban kifejthetett. Hittanárokkal kitöltött kérdőív alapján megállapítja, hogy egyes bibliai történetek „feszültségükkel együtt” átadhatóknak bizonyulnak a tanárok szerint – ilyen a Magvető és a Tékozló fiú. Vannak azonban olyan történetek is, melyek a hittanárok számára is „nehezebben értelmezhetőek”, ezért a tanítás során kevésbé alkalmazzák. A tanárok egy része egyetértett azzal, hogy az eredeti történetet át kellene formálni ahhoz, hogy át lehessen adni valódi üzenetét, de olyan válasz is érkezett, hogy az átformálás veszélyeztetheti a példabeszéd „esszenciális örökségét”. Magam részéről annak lehetőségét vetném fel, hogy az eredeti történet megtanítása mellett, annak értelmezéseként érdemes mai életből vett példákkal megvilágítani a bibliai tanítás időszerepét. Az irgalmas szamaritánusról szóló történet eredeti feszültségét éreztetheti, ha a hallgatóság körében népszerűtlen társadalmi csoport vagy felekezet nevét említjük a „szamaritánus” népnév helyett.

A szerző és munkatársai másik kérdőívet is kitöltöttek, ezúttal teológus és hittanár hallgatókkal, melyben arra kérdeztek rá, mennyiben tartanak dilemmásnak bizonyos bibliai történeteket, és indoklást is vártak. A válaszok alapján három csoportba sorolták a kérdezettek hitének fejlettségét: „ortodo-

1 *Az elbeszélés ereje*. Szerk. Kovács Gusztáv – Lukács Otilia. Pécs, 2019.

xia”, „individuális reflektív hit”, valamint az „összszekapcsoló-elmélyülő hit” kategóriáit alkalmazták. Megállapításuk szerint a válaszok jelentős hányada az ortodoxiára utal, ez alapján fontosnak tartják a kritikai érzék fejlesztését a teológus/hittanár hallgatók körében. Elgondolkodtató, hogy ha különböző történeteket „dilemmásnak” tartunk, miért fontos fokozatokat elkülöníteni a dilemmásság terén. Teológusok esetében érthető, hogy a bibliai történet ismeretében azt a magatartást tartják helyesnek, melyet a Biblia pozitív hősei követnek. Érdemes lehet vizsgálni, hogy hasonló teszttel kitöltői az élet egyéb területén mennyiben bizonyulnak vitaképesnek, nyitottnak. Hívó ember számára mindenképp vannak olyan tételek, amelyeket nem vitat: a kreatív, nyitott gondolkodás a tanítás megélése és átadása során mutatkozik meg. Felmerül a kérdés: Oser skálájában szereplő „misztikus szint” mennyiben van jelen a kérdőív kitöltői körében, mennyiben különíthető el az „ortodox” szinttől?

Lukács Ottilia Izsák megköztözésének bibliai történetét elemezve nemcsak arra keres választ, hogy „Miről szól az elbeszélés”, hanem arra is: „Hogyan mondja el ezt a szöveg?” Rámutat a csönd fontosságára. Isten rövid utasításokat ad Ábrahámnak, a pátriárka pedig nem alkudozik – ahogy korábban a bűnös városok megmentése érdekében tette – hanem teljesíti az Úr parancsát. A szerző a héber igedők használatát is figyelembe véve mutat rá a bibliai szöveg erejére. Az elemzett eszközök segítségével a szöveg segíti a történet átélését, hogy az olvasó ezáltal Isten társa lehessen. Mivel a szövegben nincs szó arról, hogy Isten az emberáldozat megakadályozása után már nem szól Ábrahámnak, a szerző felveti annak a lehetőségét, hogy Isten megijedt volna saját kérésétől. Inkább arról lehet szó, hogy Isten nem látja szükségét, hogy újabb próba elé állítsa Ábrahámot, a pátriárka szavak nélkül is Isten közelében van. A bibliai elbeszélés tágabb összefüggésén elgondolkodva érdemesnek tartom megjegyezni: a hagyományos keresztény értelmezés Krisztus előképeként tekint Izsákra, aki hasonlóképp megy föl a hegyre, hátán a fával, mint Krisztus a Golgotára, hogy feláldozzák. A Biblia Pauperum – szegények Bibliája – egymás mellé helyezve tárja a szemlélő elé ezeket a képeket. Isten nem kér emberáldozatot, de Fiát adta az emberekért.

Csonta István tanulmányában arról olvashatunk, hogy a 20. század során Belgiumba emigrált magyarok miként magyarázták távozásukat, külföldön maradásukat. Az 1923 és 1927 között, a Katolikus Egyház által szervezett gyermekmentési

program révén Belgiumba vitt kb. 22 ezer gyermek közül kb. ezren maradtak új hazájukban. Hajtó Vera közülük mintegy harminccal készített interjút. Többségük elbeszéléséből az következik, hogy a szegénység, a szülők elvesztése miatt kerültek Belgiumba. Akik 1948–49-ben, valamint 1956-ban kerültek Belgiumba, a kommunizmus elől menekültek. Azok számára, akik közülük a Leuveni Katolikus Egyetemen folytattak tanulmányokat, kollégium is szerveződött, mely Mindszenty József nevét vette föl. 1989-után, vagyis a magyarországi rendszerváltozást követően a Belgiumba távozó magyar fiatalok azzal magyarázták útnak indulásukat, hogy elmennek „szerencsét” próbálni, de az is szerepel a narratívák között, hogy „majd visszajövök”. Csona István tanulmánya röviden utal a befogadó társadalom helyzetértelmezésére, mely reménnyel fogadta a jövevényeket. A befogadók hozzáállását érdekes lehet bővebben is elemezni és összehasonlítani más, Belgiumban tartózkodó jövevényekkel szembeni hozzáállással: az 56-os forradalom után feltételezhető a szabadsághős magyarok iránti felfokozott rokonszenv, így megköztözhető a hipotézis, hogy a belga lakosság a magyarokat szívéltyesebben fogadta, mint más népcsoportokat. A kötet első tanulmányához visszacsatolva megfogalmazhatjuk a kérdést: az emigráns magyarok leszármazottai – köztük a nem magyar ajkúak – vajon mennyiben őrzik, esetleg mennyiben fejlesztik tovább – ősiknek kivándorlásról szóló elbeszéléseit?

Kovács Gusztáv az intuíció és erkölcsi nevelés kapcsolatát taglaló munkájában rámutat az elbeszélés szerepére, mely belehelyez minket egy válságos élethelyzetbe, ezáltal fejlesztve az erkölcsi szempontból fontos döntés meghozatalának képességét. A felhozott példák közt akad olyan – elrögzített hegedűművész –, melyre a Biblia alapján álló olvasó más választ ad, mint amit a példázat kidolgozója sugallni kívánt. Az irgalmas samaritánus bibliai történetén túl felidéződik a tanulmányban Sánta Ferenc *Örök pecsét* c. regényéből a zsarnok Tomóceusz Kakatiti és a rabszolga Gyugyu példája. Az egyik regényhős – Gyurica – fölveti a kérdést: ki lennél inkább? Zsarnok vagy rabszolga? Sánta Ferenc regénybe ágyazott példázata azért izgalmas, mert pontos leírást ad a példázat előadójáról és hallgatóiról, ezután az olvasó elé tárja a kérdésre adott válaszukat/csöndjüket, végül pedig a valós élethelyzetben meghozott döntésüket. Az elbeszélés ereje valóban érvényesül, hisz fájdalmas erővel érzékelteti a szavak és a tettek közti különbség lehetőségét. A tantermi gondolatkísérletek – pl. *Mi történe, ha...?* – „in-

tuitív válaszaink révén” segíthetik az önismeretet, fejleszthetik az erkölcsi érzéket.

A kötetben megjelent munkák elsősorban az elbeszélés különböző formáit állítják elénk, de burkoltan a csönd különböző megjelenési formáit is jelenvalóvá teszik. A múlt elhallgatása értékvesztést jelent, a saját vélemény meg nem fogalmazása is egyfajta hallgatás. Ábrahám néma kötelességteljesítése engedelmességként, bizalomként értékelhető. A kötet címére visszautalva felmerül a kérdés: mi-
ben is mutatkozik meg az elbeszélés ereje? A legenda szerint egy híres szónok remek beszéde alatt a zsebtolvaj ellopott valamit, Páli Szent Vince szavait hallgatva azonban megbánta, és visszacsempészte. Az elbeszélés ereje eszerint abban rejlik, hogy mennyiben képes mozgósítani valamely jó dolog megtételére. Kívánjuk, hogy olvasóink számára a kötet tanulmányozása és a benne foglalt gondolatok mérlegelése „jó gyümölcsöt” hozzon.